

فرزانگان

< شیخ محسن خنفرنجفی رحمته الله علیه >

- تولد:** ۱۱۷۶ق
- وفات:** ۱۲۷۰ق
- عمر:** ۹۴ سال
- مدفن:** نجف
- آساتید:** شیخ جعفر کاشف الغطاء، شیخ موسی کاشف الغطاء .
- شاگردان:** شیخ محمده نجف، شیخ محسن علیوی، میرزا محمد تنکابنی، سیدمحمد کاظمینی.
- آثار:** مقاصد النجاة، کشف العقائد فی العبادات.

تولد و تحصیل: علامه جلیل‌القدر شیخ خنفر(بروزن جعفر) نجفی از مراجع عالی‌قدر تقلید شیعه در قرن سیزدهم قمری در سرزمینی نزدیک مقام شعیب علیه السلام بر ساحل فرات شرقی کوفه در میان خاندان ولایت‌مدار پای به عرصه دنیا نهاد. خاندان جلیل و محترمی داشت و علما و فضلالی بسیاری در این خاندان تربیت شدند و شیخ محسن یکی از مشهورترین عالمان این خاندان است. شیخ محسن در سال ۱۲۲۴ قمری وارد نجف اشرف شد و در همان‌جا رشد یافته و بر علوم و فنی که اجتهاد بر آن‌ها متوقف است احاطه پیدا کرد. شیخ محسن معلومات خود را نزد دانشوران نامداری هم‌چو علامه شیخ جعفر کاشف‌الغطاء، علامه شیخ موسی کاشف‌الغطاء و علامه شیخ حسن کاشف‌الغطاء صاحب‌انوار الفقه‌ه کسب کرد.

شاگردان: شیخ محسن از عالمان بزرگ و نامدار نجف اشرف بود و کرسی تدریس با عظمتی داشت و شاگردان زیادی را در مکتب علمی خویش تربیت کرد. برخی از شاگردان وی از مراجع تقلید زمان خود شدند که اسامی برخی از شاگردان نامدار وی عبارتند از شیخ محمده نجف تبریزی، ملاعلی خلیلی تهرانی، میرزا محمد تنکابنی صاحب کتاب قصص العلماء، سیدمحمد هندی صاحب کتاب نظم‌الثلثالی، سیدابوطالب قاننی، شیخ محمد لائذ نجفی، شیخ محسن علیوی آل شیخ خضر، میرزا حسین خلیل تهرانی، سیدمحمد کاظمینی، میرزا عباس موسوی گلپایگانی، سیدهاشم هندی غروی و شیخ احمد مشهدی خراسانی.

تألیفات: آثار برجای مانده از این دانشمند فرهیخته و محقق نامدار عبارتند از مقاصد النجاة، کشف العقائد فی العبادات، کتابی دررد بر اخباریین، شرح کتاب معاملات قواعدالاحکام علامه حلی، کتابی در اصول و فقه و استنباط و رساله‌ای دررد مقالات میرزا محمد اخباری نیشابوری هندی.

مقامات علمی: شیخ محسن خنفرنجفی از جمله عالمانی است که خود را به زیور علوم مختلف اسلامی آراسته بود. از عنایات ویوه خداوند به شیخ محسن این بود که کتاب قانون حکیم ابن‌سینا در طب را از حفظ داشت و در تدریس و شرح آن استاد بود. او در تدریس طب یونانی، علوم ریاضی، حکمت، ادب عربی و تاریخ نیزمتخصص بود. او علاوه بر فقه و اصول، در علم رجال نیز تبجر خاص داشت. او در تدریس و مباحثه ید طولایی داشت؛ تا بدان‌جا که برخی با وصف «پحانه زمانه» از او یاد کرده‌اند. سیدمحمد هندی در معرفی خصوصیت استادش می‌گوید: «در زمان درس و بحث، از سایر علوم هر چیزی را که در مطلب دخالت داشت بیان می‌کرد.» او از مقام علمی بزرگی در بین علوم و خواص برخوردار بود و بعداز وفات صاحب جواهر اکثر عرب در امر تقلید به او رجوع کردند، ولی مدت زمان مرجعیت شیخ محسن طولانی نشد و در سال ۱۲۷۱ قمری وفات یافت. شیخ محسن از حافظه قوی برخوردار بود و علاوه بر کتاب قانون ابن‌سینا، کتاب وسایل الشیعه شیخ حر عاملی را با آن حجم وسیع و با تمام اجزای سندی از حفظ داشت. سیدمحمد هندی در این‌باره می‌گوید: «استاد متن حدیث را محافظت کرده و از حفظ داشت و خطای شیخ حر عاملی در وسایل الشیعه در تحریف و برگرداندن فاء و واو یا بالعکس را تدارک و جبران می‌کرد.»

از دیدگاه تراحیم‌نویسان:

مؤلف معارف الرجال می‌نویسد: او متخصص در تدریس طب یونانی و علوم ریاضی و حکمت و تاریخ و ادبیات عرب و شعر و ادب بود. شعرا نیکومی سرود. وی هم‌چنین از قول آیت‌الله میرزا حسین خلیلی می‌نویسد: استادمان عالم محقق فقیه اصولی ماهر آگاه بر علوم رجال و حدیث و بحاث زمان خویش بود و جایگاه ارجمند علمی‌اش بالاتر از آن است که در نوشتار درآید.

سیدحسن صدر می‌نویسد: عالم علامه و فقیه و محدث بزرگ و رجالی سترگ طویل‌الباع و بر اطلاع بود بر همه مسایل استحضار فراوان داشت و در زمان او کسی در فقه و حدیث و رجال به پایه وی نمی‌رسید. او در بحث فقه خود، اقوال فقها را از زمان اصحاب ائمه تا زمان خود بازگو می‌کرد. در یک کلام او عالم متبحری بود که در متأخرین نظیرش به جز علامه شیخ اسدالله صاحب مقایس دیده نشد.

موسوی کاظمی در احسن الودیعه می‌نویسد: وی از بزرگان علمای محققین و اعظم فقهای مجتهدین کثیرالذکر و دائم‌الفکر و مداوم بر طهارت بود. در علم و تقوا به جایگاه بلندی دست یافت. او دارای کرامات بسیار و مقامات عالی بود که برخی از آن‌را حاجی نوری در دارالسلام ذکر نموده است.

رحلت: شیخ محسن خنفرنجفی عاقبت در تاریخ ۲۹ ربیع‌الاول ۱۲۷۰ قمری بعداز نماز عشاء در نجف اشرف دارفانی را وداع گفت و در همان سرزمین پاک مدفون گردید.

منابع:

منابع: گلشن ابرار/۱۱؛ معارف الرجال شیخ محمد حوزالدین ۲/ ۱۷۵؛

مرآةالشرق صدرالاسلام محمدامین امامی خوئی ۱/ ۱۲۵۲؛ الفوائد الرضویه محدث قمی ۲/ ۶۱۱؛ تلخیص و تنظیم مجدد: محمدنقی ادهم‌نژاد

کانال هفته‌نامه افق حوزه

در پیام‌رسان‌های سروش و ایتا

/ofogh_howzah

■ **تاریخچه‌ای کوتاه از پژوهشکده**

مدیریت اطلاعات و مدارک اسلامی را

بفرمایید.

■ تأسیس این پژوهشکده، حاصل تجربه بیست سال تلاش مستمر دفتر تبلیغات اسلامی در عرصه اطلاع‌رسانی دینی است. در این مدت، معاونت پژوهشی دفتر، فعالیت‌های متعددی را در عرصه مدیریت اطلاعات و فناوری اطلاعات و ارتباطات سامان داد که تأسیس پایگاه‌های بلاغ و شایع، تولید نرم‌افزارهای مختلف، تدوین اصطلاح‌نامه‌های علوم اسلامی، فرهنگ‌های مستند علوم و طراحی کتابخانه دیجیتالِ اسلامی از آن جمله است. از سوی دیگر، ضرورت یک پژوهشکده تخصصی برای مدیریت اطلاعات و مدارک علمی اسلامی احساس می‌شد که در ساختار جدید دفتر، این پژوهشکده عهده‌دار انجام چنین مسئولیت خطیری گردیده است که با توجه به ظرفیت‌های بالای خود، توانست طی سالیان اخیر به دستاوردهای چشمگیری در حوزه دانش اسلامی دست یابد. در حال حاضر این پژوهشکده با داشتن ۷ عضو هیئت علمی، ۴ محقق رسمی، ۲۰ محقق پروژه‌ای و ۱۶ مدیر و کارشناس، بیش‌از ۳۰ پروژه علمی در حوزه‌های مأموریتی خود را در دست انجام دارد.

■ **مهم‌ترین اهداف و محورهای اصلی پژوهشکده مدیریت اطلاعات و مدارک اسلامی به‌خصوص در سال گذشته چه بوده است؟**

■ در بخش اهداف موارد زیر را می‌توان نام برد:

۱. تدوین و تکمیل اصطلاح‌نامه‌های علوم اسلامی و فرهنگ‌های مستند علوم به‌عنوان چهارچوب و پایه اساسی اطلاع‌رسانی نوین دینی؛
۲. بازشناسی منابع و مدارک اسلامی و حوزه‌های وابسته (مکتوب، صوتی، تصویری و…) و معرفی آن‌ها در قالب‌های علمی و استاندارد؛
۳. سامان‌دهی و طبقه‌بندی اطلاعات دینی و تولید محتوای قابل عرضه در عرصه فناوری اطلاعات و ارتباطات؛
۴. شناسایی جدیدترین استانداردهای علمی و فنون اطلاع‌رسانی و به‌کارگیری آن‌ها در عرصه اطلاع‌رسانی دین‌پژوهی.

* در بخش وظایف کلی پژوهشکده نیز موارد زیر قابل ذکر است:

۱. مطالعه و پژوهش درباره نحوه تهیه و فراهم‌آوری اطلاعات و مدارک اسلامی؛
۲. مطالعه و پژوهش درباره روش‌های سازماندهی و طبقه‌بندی اطلاعات و مدارک و چگونگی به‌کارگیری آن‌ها در حوزه علوم اسلامی؛
۳. مطالعه و پژوهش درباره روش‌های اشاعه اطلاعات و مدارک اسلامی با استفاده از فناوری‌های مناسب و خدمات کتابخانه‌ای؛
۴. تدوین خط‌مشی واحد در زمینه مدیریت اطلاعات اسلامی و مدیریت دانش در مراکز اطلاع‌رسانی اسلامی؛
۵. طراحی و ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته و ناپیوسته در حوزه علوم اسلامی؛
۶. فراهم نمودن امکانات مناسب مبادله اطلاعات و مدارک اسلامی برای مراکز اطلاع‌رسانی اسلامی؛
۷. تهیه و تدوین منابع مرجع مورد استفاده در مدیریت اطلاعات اسلامی نظیر: اصطلاح‌نامه‌ها، فرهنگ‌نامه‌ها و…؛
۸. تهیه و انتشار الکترونیکی منابع

۹. نیازسنجی اطلاعاتی پژوهشگران حوزه علوم اسلامی و تأمین نیازهای اطلاعاتی آن‌ها؛
۱۰. طراحی و ایجاد کتابخانه دیجیتال؛
۱۱. طراحی و ایجاد نظام‌های ذخیره و بازیابی اطلاعات دانش‌مدار؛
۱۲. فراهم آوردن امکاناتی برای تسهیل و تسریع دسترسی به اطلاعات اسلامی؛
۱۳. حمایت از پژوهش و توسعه با فراهم‌آوری امکان شناسایی و گزینش اطلاعات مفید مورد نیاز حوزه علوم

تشریح فعالیت‌ها و دستاوردهای

پژوهشکده مدیریت اطلاعات

و مدارک اسلامی

دفتر تبلیغات اسلامی

حجت‌الاسلام والمسلمین عبدالرحیم سلیمانی بهیپانی، رئیس پژوهشکده مدیریت اطلاعات و مدارک اسلامی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، در گفت‌وگو با خبرگزاری حوزه، دستاوردهای سال گذشته این پژوهشکده و برنامه‌های سال جاری را تشریح کرده است که در ادامه تقدیم می‌شود:

اسلامی؛

۱۴. حمایت و پشتیبانی پایگاه‌های اطلاعاتی ایجادشده توسط واحدهای تابعه مرکز؛
۱۵. طراحی، ایجاد، توسعه و پشتیبانی سایت‌های اینترنتی و شبکه‌های اطلاع‌رسانی اسلامی. لازم به ذکر است، تدوین اصطلاح‌نامه جامع علوم اسلامی را می‌توان مهم‌ترین مأموریت پژوهشکده مدیریت اطلاعات و مدارک اسلامی دانست؛ تاکنون تدوین اصطلاح‌نامه در برخی از حوزه‌های علوم اسلامی توسط این پژوهشکده انجام شده که مورد تأیید سازمان فرهنگی یونسکو نیز قرار گرفته است. البته در کنار تولید اصطلاح‌نامه، تهیه و تدوین فرهنگ‌نامه‌های مستند علوم اسلامی و نمایه‌سازی و فهرست‌نویسی منابع علوم اسلامی بر اساس اصطلاح‌نامه‌های تألیفی پژوهشکده نیز از دیگر فعالیت‌های محوری این مجموعه است.

■ **با توجه به اهمیت فضای مجازی و تأکیدات مقام معظم رهبری در این حوزه، آیا پژوهشکده در این موضوع ورود کرده است؟**

■ با توجه به سنخ فعالیت‌های این پژوهشکده، بیشترین برون‌دادهای علمی آن، در بستر فضای مجازی است. سایت پژوهشکده مدیریت اطلاعات و مدارک اسلامی (www.islamicdoc.org) که برگزیده ششمین جشنواره وب ایران نیز شد، در حقیقت نقش یک پورتال فعال و پویا را داراست که سامانه‌های متنوعی را پشتیبانی می‌کند؛ مواردی مثل کتابخانه

سایر فعالیت‌های پژوهشکده، تعداد زیادی کارگاه و نشست علمی در مدارس و مؤسسات حوزوی برگزار کرده است که در سال گذشته موارد زیربرگزار شده است:

– رونمایی از پایگاه مدیریت اطلاعات علوم اسلامی (۹۶/۲/۳)
– کرسی اصطلاح‌نامه‌ها و تبدیل آن به آنتولوژی (۹۶/۰۶/۱۵)
– ابرارها در آموزش مجازی نقش بانک‌های اطلاعاتی و کتابخانه دیجیتال (۹۶/۷/۲۲)
– مدیریت اطلاعات علوم اسلامی با دکترالله‌بخش (۹۶/۷/۲۳)
– کارگاه مدیریت اطلاعات مبتنی بر اصطلاح‌نامه در یازدهمین نمایشگاه رسانه‌های دیجیتال تهران (۹۶/۰۸/۲۴)
– نقد استانداردهای سازماندهی اطلاعات در پایگاه کتابخانه‌های دفتر تبلیغات اسلامی (۹۶/۱۰/۲۴)
– رونمایی از فرهنگ موضوعات و چکیده آثار شهید مطهری (۹۶/۱۱/۱۸)
– استانداردهای نوین سازماندهی اطلاعات اف آر بی آر و الگوهای وابسته و امکان پیاده‌سازی در پایگاه کتابخانه‌های دفتر تبلیغات اسلامی (۹۶/۱۲/۱۶)

■ **در زمینه نشر آثار، پژوهشکده مدیریت اطلاعات و مدارک اسلامی چه فعالیت‌هایی انجام داده و چه برنامه‌ای دارد؟**

■ علاوه بر نشر آثار پژوهشکده در بستر فضای مجازی، از سال ۱۳۷۶ تاکنون ۲۲ اثر به‌صورت کاغذی منتشر شده است. از این میان، فرهنگ‌نامه اصول فقه، کتاب برگزیده «سیزدهمین کتاب فصل» و اصطلاح‌نامه علوم حدیث، به‌عنوان اثر برگزیده «کتاب سال حوزه» معرفی شده است. جدیدترین اثر این پژوهشکده، کتاب «فرهنگ‌نامه علوم قرآنی» است که در آبان‌ماه سال ۹۴ توسط حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی رونمایی شد. این کتاب، مورد توجه علما و فرهیختگان قرار گرفته است و مقام برتر چهارمین همایش و جشنواره دوساله ارتقای کیفیت محصولات و فعالیت‌های فرهنگی را در سال ۹۶ کسب کرد. انتشار «اصطلاح‌نامه کلام جدید» و «اصطلاح‌نامه فقه» در حوزه نشر مکتوب و فرهنگ‌نامه علوم اسلامی در سایر حوزه‌ها و هم‌چنین نمایه‌سازی منابع علوم اسلامی و فهرست‌نویسی پایان‌نامه‌های حوزوی و به‌روزرسانی اصطلاح‌نامه‌های موجود در حوزه نشر دیجیتال، از بیش‌بینی‌های پژوهشکده برای سال جاری است.

■ **آیا تعامل با مراکز علمی و پژوهشی نیز در برنامه‌های پژوهشکده دیده شده است؟**

■ این پژوهشکده تاکنون با چندین پژوهشکده پژوهشی در قالب تفاهم‌نامه یا برقراری کارگاه‌های آموزشی، ارتباط دوسویه و نظام‌مند برقرار کرده است. مراکزی مثل معهدالمعارف الحکمیة لبنان، مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امام موسی صدر، پژوهشگاه قوه قضاییه تهران، مؤسسه موضوع‌شناسی احکام فقهی، مؤسسه دایرةالمعارف حکمت اصفهان از جمله آخرین مراکزی می‌باشد که با آن‌ها تعاملات علمی برقرار شده است.

■ **آیا فعالیت‌های ویژه‌ای نیز در برنامه‌های این پژوهشکده می‌توانید بشمارید؟**

■ بخشی از فعالیت‌های این پژوهشکده فراخور نوع مأموریت‌های تعریف‌شده سازمانی به‌صورت ویژه می‌باشد که می‌توان به حضور در کمیته علمی نخستین کنفرانس ملی مدیریت منابع اطلاعاتی وب ایران، نشست ویژه با کارگروه اصطلاح‌نامه کمیسیون نظام اطلاع‌رسانی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، عضویت رسمی در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، عضویت در کمیته ملی سازماندهی اطلاعات و دانش، حضور در نمایشگاه توانمندی‌های دستگاه‌های عضو شورای فرهنگی کشور و… اشاره نمود.

■ **حضور پژوهشکده مدیریت اطلاعات و مدارک اسلامی در**

رواق شهیدان

< روحانی شهید حسن حسن‌نژاد >

وقتی که پدرش به او گفت: «پسرم شما یک برادرت شهید شده، یکی دیگرهم مجروح است، من هم که مجروح شدم و شما هم که مجروح شده‌ای و هنوز حالت خوب نشده، الآن به منطقه نرو! پاسخ داد: فعلاً جبهه به نیرو نیاز دارد، ما باید برویم تا از قافله عقب نمانیم.»

■ **تولد و شرح تحصیلی**

روحانی شهید حسن حسن‌نژاد سال ۱۳۴۵ش در تهران متولد شد. پنج ساله بود که خانواده‌اش به شهرستان نورد رامازندران مهاجرت کردند.

به لحاظ هوش و استعداد از هم‌سالانش برتر بود؛ به‌طوری که مسئولان مدرسه تشخیص داده بودند که قبل از ۷ سالگی می‌تواند وارد مدرسه شود. پدر گرم‌اش می‌گوید: در کلاس به معلمین خود که حجاب را رعایت نمی‌کردند، تذکر می‌داد و به درخواست معلمان روش صحیح اذان و نماز را برای دانش‌آموزان تبیین می‌نمود.

دوم دبیرستان را که تمام کرد، مسیر بزرگان را پیش گرفت و در حوزه علمیه امام صادق علیه السلام نور مشغول فراگرفتن علوم دینی شد. پس از دوسال به حوزه علمیه قم رفت و با جدیت به تحصیل مشغول شد.

■ **روحیه انقلابی**

ولی فقیه زمانش را شناخت و درراه او گام برداشت. در وصیت‌نامه‌اش نوشت: «مواظب باشیم که مبادا جایی تندتر یا کندتر از امام خمینی رحمته الله علیه حرکت کنیم که در این‌صورت به انقلاب ضربه می‌رسد و این گناهی ناپیشودنی است.»

در قم مشغول تحصیل معارف بود که خبر شهادت برادرش را شنید، این قضیه، انگیزه شرکت در جنگ تحمیلی را در ایشان شدت بخشید. بارها در مناطق عملیاتی حاضر شد و یک بار هم مجروح گردید. شهید حسن‌نژاد علاوه بر حضور خود در جنگ، دیگران را نیز به شرکت در آن تشویق می‌کرد و می‌گفت: برای ادامه‌راه شهیدان باید به جبهه رفت.

■ **عروج خونین**

این روحانی مجاهد که چندین بار در عملیات‌های گوناگون شرکت داشت، عاقبت در سال ۱۳۶۵ش و حین انجام وظیفه در عملیات کربلای پنج در شلمچه مورد اصابت تیر دشمن قرار گرفت و عروجی خونین نمود.

جسد غرق به خوش پس از تشییع باشکوه، در شهرستان نور به خاک سپرده شد. از این شهید روحانی، دوفرنزد به یادگار مانده است.

■ **سخن‌مادر**

مادر گرمی شهید پس از تقدیم دوفرنزد به انقلاب و اسلام می‌گوید: «کریم‌رادام، حسن راهم دادم، این‌ها که سهل است، همه چیز را می‌دهم. این‌ها مال من که نیستند، مال خدا هستند.»

■ **وصیت شهید**

از خطرات بزرگی که تذکرش لازم به نظر می‌رسد، فساد اخلاقی و اجتماعی است. جامعه ما در معرض بدحجابی و آثار فرهنگ منحط غربی و لایابالی‌گری است. مبادا مانند اندلس، استعمار از در فساد برما وارد شود، مبادا تاریخ دوباره تکرار شود!!

تهیه و تنظیم: علی‌اکبر خیشی

نمایشگاه‌ها و کنگره‌های علمی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

حضور در نمایشگاه‌ها و کنگره‌ها، در جهت معرفی فعالیت‌های مراکز پژوهشی و هم‌چنین افزایش سطح تعاملات نقش بسزایی دارد، لذا پژوهشکده مدیریت اطلاعات و مدارک اسلامی نیز حضور خود را در این عرصه هرساله پررنگ‌تر و فعال‌تر می‌سازد. به‌عنوان نمونه شرکت در نمایشگاه جی تکس دب۱ ۲۰۱۷، شرکت در یازدهمین نمایشگاه بین‌المللی رسانه‌های دیجیتال، شرکت در سومین نمایشگاه دستاوردهای پژوهشی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم و کسب رتبه برتر، شرکت در نمایشگاه قرآن و عترت استان قم و بیست‌وپنجمین نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم تهران نیز از این موارد است.

■ **مهم‌ترین امتیازاتی را که می‌توان در مورد پژوهشکده مدیریت اطلاعات و مدارک اسلامی ذکر کرد، بفرمایید.**

■ **مواردی مثل راه‌اندازی نخستین اصطلاح‌نامه وب پایه جامع علوم اسلامی در سامانه مدیریت اطلاعات علوم اسلامی، درخشش پژوهشکده در نخستین همایش بررسی محتوای ملی در فضای مجازی، نخستین پایگاه پایان‌نامه‌های حوزوی بر اساس نظام راجعات استاندارد اصطلاح‌نامه، نخستین ترجمه رسمی استاندارد فراداده‌ای هسته دوبلین در کشور بر روی سایت پژوهشکده، بالاترین رتبه علمی برای اصطلاح‌نامه‌های تولیدی پژوهشکده مدیریت اطلاعات و مدارک اسلامی در میانگین امتیاز و رعایت استاندارد نحوه ارائه، نخستین نرم‌افزار کتاب‌شناسی در حوزه کتابخانه‌ها (ویژه تلفن همراه) در کشور برای کتابخانه پژوهشکده، فهرست‌نویسی منابع الکترونیکی بر اساس قواعد استاندارد برای نخستین‌بار در کشور و نخستین ویکی علوم اسلامی در کشور را می‌توان از این دسته فهرست کرد.**